

ÓVODAI KÖRNYEZETI NEVELÉS MÓDSZERTANA

„A világot nem a szüleinktől örököltük, hanem gyermekeinktől kölcsönözzük.”
- Antoine de Saint-Exupéry

„A legjobb oktatás - öko-oktatás - amelynél
nem számít, hogy tudsz-e olvasni vagy számolni, mert arra tanít, hogy szeresd és óvd a bolygót”
Irena Oksińska

Bevezető

A környezet, amelyben élünk, ijesztő ütemben romlik. A világ számos országában különféle intézkedéseket hoznak a folyamat megállítására. A megközelítés célja, hogy fokozatosan ismertessük meg társadalmunkat a problémával. A levegő, a talaj, a víz vagy az erdők szennyezése erősen befolyásolja életünk működését és gyermekeink fejlődését. Mi vagyunk azok, akik lehetősége van tenni gyermekeink jövőjéért, hogy jó állapotban adjuk vissza nekik a „kölcson kapott földet”.

Valójában mikor kellene elkezdni környezeti nevelést? Nem az a lényeg, hogy „tölcsérre töltjük a tudást a fejükbe, hanem a mi viselkedésünk szolgáljon példaképp. Így a gyermekeink már egy olyan közegbe nőnek bele, ahol a környezetvédelem, nem egy megvalósítani kívánt cél, hanem a világ legtermészetesebb dolga, mely készség szinten lesz jelent az életükben. Gyermekeinknek tisztában kell lenniük az ökológiai problémákkal és tudniuk kell, hogy ezek a természet elválaszthatatlan részei. A jó szokásoknak, amelyeket be kell ültetnünk az idősebb generációk mindennapjaiba, már természetesnek kell lenniük utódaink számára. Ebben a folyamatban az óvodai nevelés létfontosságú szerepet játszik. Fontos, hogy az óvodapedagógusok adják át az alapvető ökológiai ismereteket és megerősítsék ezeket a gyermekekben. Az óvoda fő célja a tudás, a megértés és a kíváncsiság iránti vágy felkeltése.

Jan Frątczak (lengyel pedagógus, kutató és tudós, publikációiban az ökológiai kérdésekre összpontosít) az ökológiai oktatást az *ismeretek bővítésének, gyakorlati és elméleti készségének, valamint a környezetvédelem érdekében tett érzékenység és érzelmi hajlandóság fejlesztésének* vélte. Ryszard Więckowski úgy vélte, hogy „a környezeti nevelés hatékonyságának előfeltétele a felfedezési vágy. Ennek a

Az „ECO Superhero” projekt
a Nemzetközi Visegrádi Alap társfinanszírozásával valósul meg.

kíváncsiságnak egy külső szimptomája a gyermekek környezettel kapcsolatos kérdései” (Pedagogika wczesnoszkolna, WSiP, Warsaw 1993).

Magyarországon a környezeti nevelés követelményrendszerének kimunkálását szakértői munkacsoport végezte Kontra György vezetésével. Tevékenységük eredményeit foglalta össze Victor András az 1993-ban megjelent A környezeti nevelés rendszere című tanulmányban. Ebben igen széleskörűen, átfogóan, minden korosztály és iskolatípus számára egyértelműen megadja a környezeti nevelés fogalmát, jellemzőit. A környezeti nevelés szókapcsolat jelentése összetett:

- ◆ nevelés: tervszerű, tudatos fejlesztést, folyamatosságot, tehát személyiségfejlesztést jelent;

- ◆ környezeti: a környezet megvédésén túl a környezettel való együttélésre, végső soron környezeti kultúrára nevelést jelent.

„A környezetkultúra életmód, gondolkodás- és viselkedésmód, védelem, fejlesztés, okos és mértéktartó felhasználás és még ezeken kívül sok minden más.” A környezeti nevelés fogalma magában foglalja a környezeti oktatást és képzést, tehát ismeretnyújtást és képességfejlesztést, valamint a természet szeretetére, tiszteletére és védelmére nevelést, vagyis a természet- és környezetvédelemre nevelést is.

Az óvodai környezeti nevelés céljai:

Annak érdekében, hogy környezettudatos embereket neveljünk, megfelelően kell irányítanunk gyermekeinket és ennek eredményeként ők olyan lépéseket fognak tenni jövőben, ami óvja a környezetet. Fontos, hogy a mindennapos óvodai rutin olyan környezettudatos tevékenységeket foglaljon magában, amelyeket a gyerekek automatikusan végeznek el, mint például a kézmosást. Az óvodai környezeti nevelés fő célja az ökológiai gondolkodásra és cselekvésre irányuló szokások kialakítása.

Az óvodák feladatai és felelősségi körei a környezeti nevelés területén:

- ✓ olyan feltételek / helyzetek megteremtése, amelyek elősegítik és biztosítják az önállósághoz vezető szokások és magatartásformák kialakulását, az egyén saját egészségére, fizikai aktivitására és biztonságára való odafigyelését, ideértve a közlekedésbiztonságot is, és a gyermek biztonságos és független ismerkedését a természettel, ugyanakkor ösztönzik a környezeti érzékenység kialakulását és a környezetorientált normák és értékek megismertetését, fejlődési szakaszuknak megfelelően;
- ✓ a gyermek többirányú tevékenységének támogatása megfelelő körülmények megteremtésével, amelyek elősegítik a tapasztalatszerzést fizikai, érzelmi, társadalmi és kognitív szempontból;
- ✓ együttműködés anyákkal / apákkal, különféle környezetekkel, szervezetekkel és intézményekkel, amelyeket a szülők alapvető érték- forrásként ismernek el, és amelyek hozzájárulnak a gyermek identitásfejlődéséhez.

A partnerországok képviselőitől kapott információk is beszámolóik egyértelműen jelzik, hogy az óvodai feladatok és felelősségi körök a környezeti nevelés területén összhangban állnak a lengyel és a partnerországok alaptanterveivel.

A fenti feladatok elvégzéséhez érdemes megjegyezni, hogy az óvodások főleg tapasztalati tevékenységek révén fejlődnek, és a természet megtapasztalása rengeteg lehetőséget kínál; ezáltal kombinálható az alapvető megfigyelés a felfedezéssel, az érzékek bevonásával: tapintás, szaglás, ízlés és hallás. Ezeknek az ingereknek köszönhetően a gyerekek kapcsolatot teremtenek a természettel, és ez fokozatosan hozzájárul a természetbarát hozzáállás kialakításához.

Óvodai foglalkozások és módszertanok

Az óvodai foglalkozások és tanítási módszerek megfelelő alkalmazásához néhány tényezőt figyelembe kell venni, többek között:

- ✓ a gyermekek életkora és létszáma,
- ✓ az óra témája / óra tárgya,
- ✓ az óvoda befogadóképessége (a terem/szobák mérete, felszereltség, hozzáférhetőség és a kert mérete)
- ✓ az órák ideje és helyszíne,
- ✓ célok, amelyeket el akarunk érni,
- ✓ a gyerekek természetes érdeklődése a téma iránt vagy az érdeklődés / kíváncsiság felkeltése, ha nem ismerik a témát.

Az óvodákban gyakran alkalmazott ökológiai oktatási gyakorlatok magukban foglalják:

❖ környezetbarát terület

- * olyan helyek az épületen belül vagy a kertben, ahol a gyerekek különféle természeti elemeket tudnak gyűjteni, bemutatni, megfigyelni, melyeket leggyakrabban maguk gyűjtöttek / találtak meg

❖ kirándulások

- * minden egyes kirándulás tudatosan összefügg az óvodáskorban szervezett foglalkozásokkal

❖ tematikus versenyek

- * versenyeket lehet szervezni: a versenyek arra ösztönzik a gyerekeket, hogy szembenézzenek a kihívásokkal és nehezebb feladatokkal, ez segíti az ideális versenyszellem kialakítását és; elősegítik a kreatív gondolkodást is

❖ természettel kapcsolatos feladatok

- * ezek a feladatok kombinálhatók kirándulásokkal; melyek arra készítik a gyerekeket, hogy azt gondolják, hogy az emberek a természet

elválaszthatatlan részei, és hatással vannak a környezetre; az ilyen feladatok a gyerekek környezeti tudatosságát is fejlesztik

❖ **játék**

* a tanárok szervezik a meghatározott célok elérése érdekében, irányítják a gyerekek figyelmét a tanár által ismertetett tárgy lényegére

❖ **zenei és mozgáskultúra**

* alapvető szerepet játszanak a mozgásigény kielégítésében; segítik a gyermekeket saját testük megismerésében; megtanítják a gyerekeket felismerni a természet hangjait

❖ **drámapedagógiai foglalkozások – tapasztalati oktatás**

* fejlesztik a gyermekek empátiás képességét; nagyban elősegítik a verbális és a nonverbális kommunikációt

Manapság minden pedagógus a gyerekek fizikai aktivitására összpontosít, hiszen ez összhangban van a természetükkel. A 3-6 éves gyerekeknek mozgásra, szabadságra, jó példákra, gyorsan változó tevékenységekre van szükségük ahhoz, hogy fenn tudják tartani az érdeklődésüket egyes feladatok, vagy a szabadtéri játék iránt. A fenti módszerek segítségével tudjuk hatékonyan elérni, hogy a gyermekek megfelelő tapasztalati úton szerezzenek új ismereteket. Az aktivitást ösztönző módszereknek köszönhetően a gyerekek könnyedén képesek sok mindenre emlékezni (akár 90% -ra is, amint azt a kutatási tanulmányok mutatják).

Milyen feltételeknek kell teljesülniük a kisgyerekekkel való munka során, kreativitásuk, aktivitásuk, és mindenekelőtt az új tevékenységekre való nyitottságuk fokozása érdekében?

A gyermekek aktívan részt vesznek az órákon, amikor:

- ✓ **ismerik és értik az elérni kívánt cél** - nehéz motiválni valakit erőfeszítésekre, ha nem tudja, hogy ez az erőfeszítés milyen célt szolgál,
- ✓ **biztonságban érzik magukat, és az alapvető szükségleteik kielégülnek** - a gyerekek akkor koncentrálnak legjobban az órákra, amikor jóllakottak, nem akarnak WC-re menni, nyugodtak és szabadon játszhatnak,

- ✓ **visszajelzéseket a kapnak a tevékenységükről**, amelyek érthetőek számukra nem kritizálják őket, hanem értő figyelemmel fordulnak feléjük
- ✓ **érik a megbecsülést és hogy fontos a véleményük** (pl. csoportmunka közben),
- ✓ **építsd fel önbecsülésüket és érezd elégedettnek magad munkájukkal** (az órák alatt).

A leggyakoribb aktivitást ösztönző módszerek a következők:

Tevékenység

Az óvodáskorú kreativitás nagyon sok formában nyilvánul meg. A pedagógus szerepe az, hogy kedvező feltételeket teremtsen a gyermekek kreatív tehetségének fejlődéséhez.

Oktatás játék révén

Az a legfontosabb, hogy minden tevékenykedtetés játékból induljon és játékba is érkezen vissza. Az óvodapedagógusnak, meg kell teremteni a kedvező feltételeket ahhoz, hogy a gyermekek új készségeket tudjanak elsajátítani, hogy új ismereteket szerezhessenek. Hiszen ebben korban csak így van lehetőségünk a fejlesztési eredmények eléréséhez. Az oktatás játékon keresztül történő megfelelő megvalósításához fel kell készíteni a csoportot, és figyelembe kell venni néhány szabályt:

- az önkéntesség elve - a gyerekek kényszer nélkül részt vesznek minden játékban,
- játék közben a gyerekek verbálisan és nonverbálisan kommunikálhatnak,
- minden résztvevő érzelve értékes,
- a gyerekek kerülnek a versenyt, az együttműködésre koncentrálnak,
- „itt és most” elv - a módszert a jelenlegi helyzethez kell igazítani.

Zeneterápia és ritmikus játék

Az „ECO Superhero” projekt a Nemzetközi Visegrádi Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A zenei tevékenység különféle formáin alapuló módszerek a következők:

- éneklés,
- hangszeres játék,
- metrum érzék alakítása mozgással.

A módszer alkalmazható mind egyéni mind csoportos munkában. A legtöbb gyermek örömet leli a zenében, melyben számos készségüket fejleszti. Megerősíti önbizalmukat, kielégíti szereplési vágyaikat segíti az önkifejezést.

Drámapedagógia

Ez egy általánosan használt és széles körben elterjedt aktivitást ösztönző módszer, amely lehetővé teszi az önismeretet. Meghatározott szerepet játszva a gyerek kifejezi önmagát, legyőzi az akadályokat, megtanulja, hogyan lehet független, valamint fejleszti a kreativitást, miközben tapasztalatokat szerez. A legnépszerűbb drámatechnikák a következőket tartalmazzák:

- * drámajáték,
- * kis bábszínházak,
- * kínai kis árnyékszínházak,
- * pantomim.

Művészi kifejezés

A művészi kifejezés az óvodák egyik leggyakrabban alkalmazott technikája. Ez a megnyugtató technika segíti a finommotorika, a képzelet és a vizuális-motoros koordináció fejlesztését. A leggyakrabban alkalmazott technikák a következők:

- rajz (pasztell, gyertya, ceruza zsírkréták),
- festés (plakátfestékekkel, akvarellekkkel, nedves selyempapírral, festékekkel) kartonra, fóliára, törölközőpapírra, üvegre stb.),

- kivágások / kitépések (színes lapokból, hajtogatott / préselt selyempapírból, újságokból, saját színű / festett lapokból),
- formázás (gyurmából, modellező agyagból, Play-Doh-ból, sógyurmából, kerámiamasszából, gipszből, papírból stb.).

A művészi technikák segítik a kisgyermeket, a csecsemőket és a gyermekeket abban, hogy kifejezzék magukat, különösen akkor, ha nem hajlandók beszélni. Egy ilyesfajta munkamódszer az óvodásokat kreatív gondolkodásra és a saját nehézségeinek legyőzésére készíti. Ennek a megközelítésnek köszönhetően a kisgyerekek megtanulhatnak tervezni és döntéseket hozni.

Didaktikai játékok

A didaktikai játékok pozitív légkört teremtenek egy adott feladat elvégzéséhez. A legnépszerűbb oktató játékok a következőket tartalmazzák:

- rejtvények,
- keresztrejtvények,
- találós kérdések
- társasjátékok.

Az oktatási célú játékok serkentik a kreatív gondolkodást, támogatják az aktív problémamegoldást, kommunikációra, játékra és szórakozásra ösztönzik a résztvevőket.

Ötletelés

Ezt a módszert „ötletgyárként” vagy Osborn módszereként is elismerték. Ez egy olyan problémamegoldó technika, amelynek segítségével a tagok spontán módon közreműködnek egy ötletlista összegyűjtésénél, és így igyekeznek egy adott problémáról következtetést levonni. Az ötletelés során fontos tény, hogy „minden egyes ötlet jó ötlet” - a kezdeti szakaszban.

A későbbi szakaszban az összes ötletet a megállapított kritériumok szerint osztályozzuk, majd kiválasztjuk a legjobbakat, amelyek segítenek a probléma megoldásában. Ez a módszer lehetővé teszi a gyerekek számára a képzelet fejlesztését, invitálja őket a kreatív gondolkodásra; a félénk és visszafogott résztvevőket merészebbé teszi a nyilvánosság előtti megnyilvánulásra, beszédre

(amikor minden ötletet elfogadnak, a gyerekek nem félnek attól, hogy az övéiket elutasítanak vagy gúnyolják).

Esettanulmány

Ez magába foglalja egy adott eset vagy esemény alapos, részletes vizsgálatát. A gyerekeket egy tanár irányítja abban, hogy alternatív megoldásokat keressenek. Ennek a módszernek köszönhetően a résztvevőknek új körülmények között vagy megfelelő döntések meghozatala során kell felhasználniuk képességeiket és tapasztalataikat.

Szimulációk

Ideális módszer az óvodások „stimulálására”. A gyerekek bizonyos tevékenységeket valós életben „játszák ki”. Ezt a gyerekek általában akkor használják, amikor megpróbálják utánozni a felnőtteket, (ezért is olyan fontos az óvodapedagógus személyes példamutatása).

Az óvodásokkal végzett munka során a klasszikus módszerek a következőkön alapulnak:

- ✓ cselekvés (ez azt jelenti, hogy a gyerekek új tapasztalatokat szerezhetnek, vagy felfedezhetik a természetet, az óvodás korú gyermekeknek megterveznek és biztosítanak óvodai játék-tanulási környezetet, a gyerekeket cselekvésre ösztönzik, újonnan bevezetett tevékenységeket ismételnék, azok javítása érdekében, valamint erősítik a hozzáállásukat)

és

- ✓ megfigyelés (ez azt jelenti, hogy bármely egyedet / példányt megfigyelésre bemutatnak, követik a felnőttek viselkedését, megtapasztalják a művészetet: grafika, képek, képregények)

Öko-szuperhős projekt

Az Öko-szuperhős projektet a lengyel Fundacja Strefa Inspiracji i Rozwoju („Az ihlet és fejlődés zónája” Alapítvány) koordinálja, és a szlovák SYTEV és a magyarországi Zöldövezet Társulás Környezetvédelmi Egyesület (Zöldövezet) együttműködésével valósítja meg. A fő projekt célja, hogy növelje az óvodások tudatosságát az ökológiai kérdésekről, és jó, környezetbarát szokásokat alakítson ki.

A közvetlen célcsoport az óvodás korosztályt jelenti.

A projekt fő célkitűzései:

1. A helyi és globális környezeti kérdésekkel kapcsolatos tudatosság növelése az óvodások körében.
2. A regionális stratégiák oktatása és fejlesztése a környezetvédelem, az éghajlatváltozás és a fenntartható fejlődés területén.
3. Ökológia-barát attitűdök és a környezettel kapcsolatos közös felelősség kialakítása és megerősítése.

A gyermek a konkrét célokkal összhangban:

1. a hulladékot az irányelveknek megfelelően szelektálja; erre emlékezteti családját/ rokonaikat arra, hogy ezt ők is tegyék meg/megtették e már;
2. észreveszi és leírja a különbséget a megsemmisített tárgy (amelyet szelektíven kell gyűjteni újrahasznosítás céljából) és a javítható dolog között, hogy újra felhasználható legyen; **példákat ad az újrahasználatra;**
3. felismeri a fosszilis tüzelőanyaggal működő erőműből származó fenyegetéseket; példákat mond a megújuló energiaforrásokra;
4. felismeri az összefüggést a természet egyes elemei és az ökoszisztéma fenntartása között; tiszteletben tartja a természetet; segíti az állatokat télvíz idején;
5. megérti az emberi tevékenység hatását, a tengerek, óceánok, állat- és növényvilágára; kiemeli a korallzátonyok fontosságát a víz alatti élet szempontjából.

A projektfeladatok elvégzése a tevékenységeken keresztül

A projekt fő célkitűzése egy képregény létrehozása, mely öt epizódból áll. Minden rész egy adott ökológiai kérdéssel foglalkozik, amely szemlélteti az emberi tevékenység környezetre gyakorolt hatását.

A következő témákat foglalja magába:

1. Hulladékgazdálkodás és szelektálás
2. Éhínség leküzdése és tudatos vásárlás
3. Tiszta energia
4. Természetvédelem
5. Klímaváltozás és víz alatti élet

Minden epizód főhőse két manó, akik észreveszik az emberi tevékenység, az ipar fejlődésének vagy a városi élet felgyorsulásának a környezetre gyakorolt negatív hatását. A manók egy bölcs tölgy (humanoid fa, aki a tanácsadójuk) vezetésével segítik az embereket/ városlakókat, hogy felismerjék a környezet pusztulásából eredő veszélyeket. A hősök azt is megmutatják a helyieknek, hogyan változtathatják meg viselkedésüket.

Foglalkozás vázlat (példa)

Téma: Hulladékgazdálkodás

Konkrét cél:

1. A gyermek a megadott irányelveknek megfelelően szelektálja. Emlékezteti családját/ rokonaikat arra, hogy ezt ők is tegyék meg/megtették e már.

Az „ECO Superhero” projekt a Nemzetközi Visegrádi Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A javasolt tevékenységek:

a) A gyerekek megtanulnak egy tematikus dalt énekelni a hulladék szegregációjáról (a tanár használhatja az Internet nyílt forrásait, bármilyen zenei alkalmazást vagy saját gyűjteményét). Alma együttes: „szuper kukák”

b) A gyerekek megismerkednek a képregénnyel. Az óvónéni felolvassa. Ezt követően a csoportos beszélgetés következik az emberi viselkedésről, valamint Sára és Gergő cselekedeteiről. Az óvodások szabadon hivatkozhatnak saját tapasztalataikra a szelektív hulladékgyűjtésről és a közös otthon – a bolygó – gondozásával kapcsolatban.

c) Fizikai játék: „Manó vagyok, erdőt takarítok” - gyerekek szaladgálnak a szobában, úgy, mintha manók lennének. Amikor az óvónő azt mondja pl. petpalack akkor „A manók összepréselik a műanyag palackokat”, megcsinálják, és ezután újra szaladgálni kezdenek.

d) A tanár bemutatja az óvodások hulladékgyűjtő edényeinek a színeit:

- zöld - üveg
- sárga - fém és műanyag
- kék - papír / karton
- barna – komposztálható hulladék
- fekete - vegyes hulladék

dal tanulása:

Alma együttes szuper kukák

e) Hulladékgazdálkodás és frakcionálás. A nevelő előkészít néhány hulladékot (WC papír guriga /, újságok, papírlapok, joghurtos dobozok, műanyag palackok, zsákok, kis üvegek, fém kupakok, műanyag dugók, banán / almahéj, (leforrázott) tojánhéjak), amelyeket a gyerekek betesznek a megfelelő hulladékgyűjtőbe. Ha nincsenek edények a csoport szobában, akkor közösen is készíthetünk a gyerekekkel

nagyobb kartondobozokból, így a mindennapi munka során folyamatosan tudjuk őket emlékeztetni a hulladék szelektálásra.

f) Ovis „gerilla” kampányok, amelyek célja a társadalom tudatosságra nevelés. Az óvodások plakátot készítenek művészi alkotásaikat felhasználva és egy fülbemászó szlogent találnak ki a hulladékszelektálásról. Egy séta során kihelyezik alkotásaikat a szelektív gyűjtő szigetek közelében. A séta során felrakhatják a posztert a hulladéktárolók közelébe.

foglalkozás módszerei:

- bemutatás
- beszélgetés
- elbeszélés
- magyarázat
- megfigyelés
- mozgásos játékok
- csoport munka